

Trafikverket

781 89 Borlänge

Beslut

Datum 2018-08-27
Dnr RAÄ-2018-1693

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Banvaktsstugan i Pessinajokk, Jukkasjärvi bandel 100:1 (del av), Kiruna kommun, Norrbottens län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för banvaktsstugan i Pessinajokk.

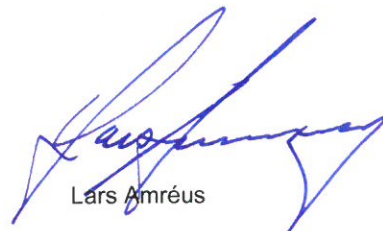
Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2018-03-29 är banvaktsstugan i Pessinajokk skyddad som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2018-04-19 till den förvaltande myndigheten Trafikverket som inte haft något att erinra mot förslaget.

Beslut i detta ärende har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även avdelningschefen Qaisar Mahmood och t.f. enhetschefen Solveig McKenzie har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Lars Amréus

Jan Karlsson

Bilaga:
Skyddsbestämmelser med bilaga

Kopia till:

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Norrbottens museum

Kiruna kommun

RAÄ/Bebyggelseregistret

Bilaga 1, RAÄ dnr RAÄ-2018-1693, 2018-08-27

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet banvaktstugan i Pessinajokk, Jukkasjärvi bandel 100:1 (del av), Kiruna kommun, Norrbottens län

Byggnadsminnet omfattar följande byggnader, se bilaga 2.

1. Banvaktstuga
2. Uthus

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart på ett sådant sätt att byggnadsminnets kulturhistoriska värden bevaras.
2. Byggnaderna får inte helt eller delvis rivas, flyttas, byggas om, inte heller byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. I byggnaderna får stommen inte rivas, byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med annat material.
4. I byggnaderna får ingrepp i eller ändring av äldre planlösning eller äldre fast inredning inte göras.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä, framställning av fönsterglas och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med förändring avses till exempel rivning av väggar, trappor, upptagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning, eldstäder och kakelugnar.

Motivering

Malmbanan har haft stor betydelse för malmbrytningen i Norrbotten och Sveriges industriella utveckling under 1900-talet. Banans samhällsekonomiska betydelse under 1900-talet gör den till en nationell angelägenhet.

Malmbanan förde med sig att gruvnäringen fick ett uppsving och att turismen kunde utvecklas i området. Banan har stora estetiska och upplevelsemässiga värden i det omväxlande fjällandskapet. Den kompletterande anläggningvägen – Rallarvägen – som följer järnvägen berättar om byggandet av banan och de stora uppoffringar som gjordes.

En stor del av Malmbanans kulturhistoriska värde utgörs av att Malmbanan fortfarande används för sitt ursprungliga ändamål. En fortsatt användning med malm- och persontransporter garanterar att dessa värden behålls.

Stationerna och banvaktsstugorna tillkom i huvudsak under banans uppbyggnad 1898-1902. De har en enhetlig och enkel utformning som innehåller stora arkitekturhistoriska värden.

Delar av miljöerna längs Malmbanan har tidigare uppmärksammats och säkerställts genom olika beslut. Stationshuset Boden C och stationshusdelen vid Abisko Ö är byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen. Abisko Ö, transformatordelen, är statligt byggnadsminne.

Torneträskområdet-Ofotenbanan (BD 36) är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården. I Kiruna kommun finns en områdesbestämmelse från 1993 för sträckan Kalixfors till Riksgränsen med utökad lovplikt för flera stationsmiljöer. Lokstallsruinen i Riksgränsen och "Rallarvägen", materialvägen som startar i Abisko och löper in i Norge är registrerade fornlämningar. Malmbanan går igenom Abisko nationalpark.

Kort historik och kulturhistorisk beskrivning

Malmfälten i Lappland har varit kända sedan 1600-talet. De rika fyndigheterna kunde dock inte exploateras i större skala innan man löst transportproblemen. Lösningen blev järnväg till utskeppningshamnar vid Bottenviken i Sverige och Atlantkusten i Norge. Ett första tillstånd för anläggandet av en järnväg gick till ett brittiskt bolag som 1886 påbörjade ett järnvägsbygge samtidigt från Luleå och Narvik. Bolaget gick i konkurs tre år senare och det

dröjde fram till 1898 innan byggandet av järnvägen återupptogs. Då hade ett nytt bolag – Loussavaara-Kirunavaara AB bildats för brytning av malmen. Sommaren 1902 var järnvägen klar fram till Riksgränsen och senare samma höst transporterades den första malmen med ånglok från Kiruna till hamnen i Narvik. Året efter invigdes Malmbanan officiellt.

Inledningsvis fanns varken bostäder eller byggnadsmaterial längs banans sträckning. Byggandet av banan skedde under extrema förhållanden i ett väglöst och obefolkat land. Banbyggarna bodde till en början i tält och enkla kåtor av torv som revs och byggdes upp på nytt allteftersom bygget fortskred. I anslutning till hamnen i Tornehamn växte under några år ett välutvecklat samhälle upp med sjukstuga, pensionat, handelsbod, kyrka, ölbryggeri m.m. Efter avslutat arbete togs bebyggelsen bort, men rester av grundstenar ger fortfarande en bild av hur det lilla samhället såg ut.

Mötesplatser anlades längs banan med en intervall på 10 km. Vid mötesplatsen fanns ett rundspår samt ett stickspår för avsättning av varmgångna vagnar. Vid de mötesplatser som även fungerade som vattenstationer fanns det även stickspår för lossning av kol. Ångloken krävde att vattenstationer anlades med en intervall på 20-24 km. Många mötesplatser saknade tillgång till vatten och det var ständigt problem med den stränga kylan.

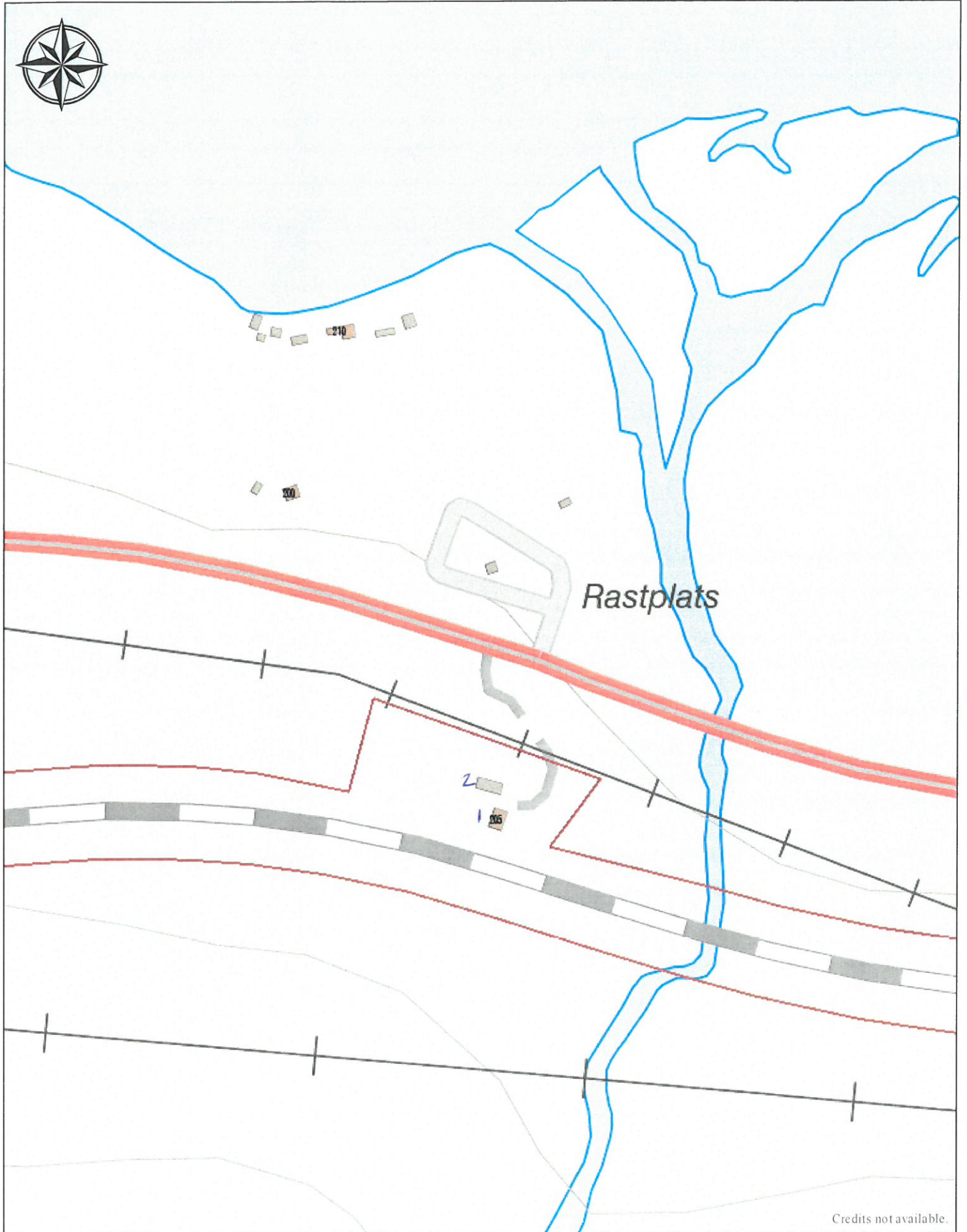
På mötesplatserna uppfördes stationshus eller banvaktsstugor. De flesta stationshus och banvaktsstugor uppfördes mellan åren 1898-1902. Bebyggelsen utformades enligt typritningar av SJ:s chefsarkitekt Folke Zettervall.

Malmbanan var försörjd med bostäder för banans bevakningspersonal med tre banvakter per mil. Där uppfördes enkla banvaktsstugor i trä som rödmålades och numrerades. Till banvaktsstugorna hörde uthus med lagård, vedbod, utedass, brunn, jordkällare och vid spåret en verktygskur.

I Pessinajokk är både banvaktsstugan och uthuslängan bevarade. Banvaktsstugan är uppförd i 1 ½ våning med stomme av timmer och fasader av stående läktad träpanel. Taket är belagt med eternitplattor. Fönstren har sex spröjsar och är vitmålade liksom listverk på fasaden. Uthusbyggnaden är uppförd i en våning med fasader av rödmålade träpanel och tak av eternitplattor lika stugan.

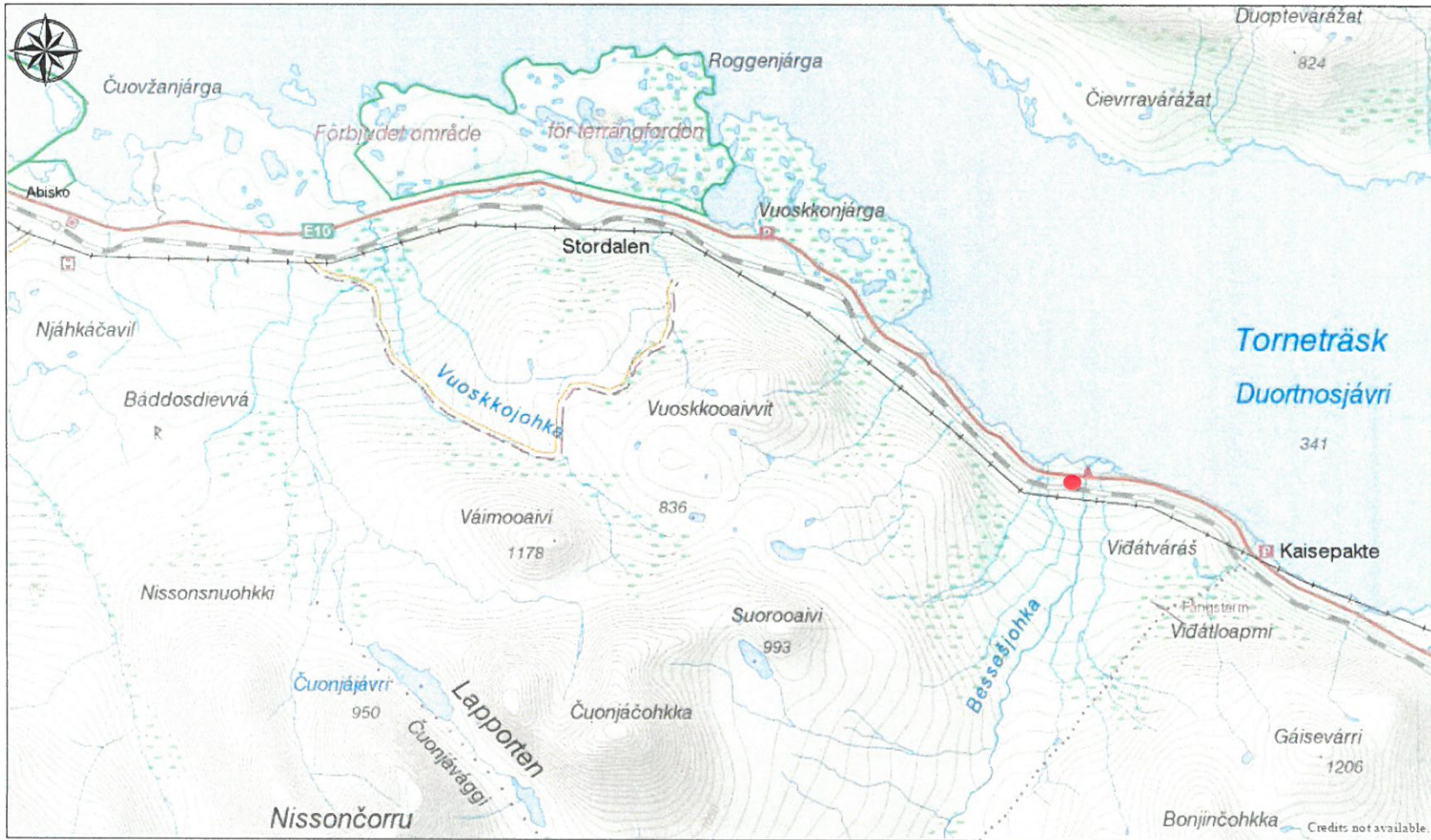
Pessinajokk

Credits not available.

Pessinajokk

januari 18, 2018

Banvaktstugans lokalisering

0,5 0 0,5 1 1,5 2 2,5 3 3,5 4 4,5 5 5,5 6 6,5 7 7,5 8 [km]

1:84 191